

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії і спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ СЛУХОВОЇ І ЗОРОВОЇ УВАГИ
У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАЇКАННЯМ
У КОНТЕКСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ КОРЕКЦІЇ»**

Виконала:
здобувач вищої освіти
заочної форми навчання
ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціалізація 016.01 Логопедія
Іванна БОЙКО

Науковий керівник:
Світлана КОНОПЛЯСТА,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри логопедії
Інституту корекційної педагогіки та психології,
УДУ імені Михайла Драгоманова

Рецензент:
Олег ОПАЛЮК,
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри
психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2023 р.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Теоретичний аналіз науково-методичних літературних джерел з питань стану розвитку та формування процесів уваги в дітей з нормотиповим мовленням та із заїканням	7
1.1. Характеристика уваги, як психічного процесу.....	7
1.2. Клініко-психолого-педагогічна характеристика заїкання.....	19
1.3. Особливості розвитку уваги в дітей із заїканням.....	32
Висновки до розділу	36
Розділ II. Методика проведення констатувальної і формувальної частини експериментального дослідження	39
2.1. Мета, завдання, структура та організація констатувальної частини дослідження.....	39
2.2. Результати констатувальної частини експериментального дослідження.....	48
2.3. Корекція та розвиток уваги у логопедичній роботі з подолання заїкання у дошкільників.....	58
Висновки до розділу	71
Висновки	74
Список використаних джерел	78

Вступ

Актуальність дослідження. Увага допомагає виділити найважливіші, актуальні предмети, сигнали і т.д. Все на що ми звертаємо увагу: слова, музика, зображення, шуми – все це ми виділяємо з допомогою того, що можемо вчасно налаштувати свої органи відчуття на акцентоване сприймання різноманітних подразників.

Найбільш важливою умовою підтримки уваги є психічний стан людини. Стомленій людині складно зосередитися, а емоційне збудження, викликане сторонніми причинами, послаблює довільну увагу людини. До таких чинників відносять сторонні, відволікаючі думки, шуми, захворювання, хворобливий стан, підвищене почуття тривожності.

Для дошкільників, увага є важливим психічним процесом, який сприяє кращому сприйняттю та запам'ятовуванню необхідної інформації. Саме тому, діти із заїканням, потрапляють у «групу ризику», у зв'язку з тим, що у них виникають труднощі при засвоєнні програми закладу дошкільної освіти. Оскільки увага, – один із основних психічних процесів, її розлад провокує проблеми формування інших процесів, які відіграють у навчанні і становленні дитини важливу роль.

Своєчасне та повноцінне оволодіння мовленням є першою та найважливішою умовою становлення у дитини психіки та подальшого її розвитку. Порушення мовлення можуть гальмувати розумовий розвиток дитини, особливо формування вищих рівнів пізнавальної діяльності. Обмеженість мовленнєвого спілкування негативно впливає на формування особистості дитини, викликає психічні напруги, специфічні особливості емоційно-вольової сфери, призводить до розвитку небажаних якостей характеру: сором'язливості, нерішучості, замкнутості, негативізму. Все це позначається на шкільній адаптації, успішності, а надалі – на процесі соціалізації.

Заїкання одне з поширених, складних і тривалих порушень мовлення. Воно характеризується складним симптомокомплексом та у ряді випадків невисокою ефективністю корекції. Виникаючи у період найактивнішого формування мовлення (2-6 років), заїкання обмежує комунікативні можливості дитини, спотворює формування особистості, ускладнює соціальну адаптацію.

Заїкання у дітей частіше проявляється на складному у лексичному та граматичному плані мовленнєвому матеріалі, в емоційно значущих ситуаціях спілкування, а недорозвинення мовленнєвих засобів не тільки ускладнює формування комунікативних умінь та навичок, а й посилює мовленнєву симптоматику в цілому.

Вивченням проблеми заїкання займаються представники різних наук: логопеди та дефектологи, психіатри, невропатологи, психологи, психотерапевти, пропонуючи часом суперечливі пояснення причин його появи та найрізноманітніші прийоми та методи корекційного впливу. Наукова розробка проблеми заїкання у логопедії пов'язана з іменами психіатрів І. Сікорського, В. Гіляровського, В. Шкловського. В сучасних дослідженнях М. Піддякова, С. Коноплястої, Л. Артемової, Г. Волкової, І. Мартиненко, Н. Чередніченко, Ю. Пінчук, В. Тищенко, М. Шеремет та ін. ставиться питання розробки та відбору спеціальних методик для подолання заїкання у дітей.

Якщо у дитини порушена увага, то сприйняття мовлення не може відбуватися у повному обсязі. Вітчизняні дослідники виділяють порушення уваги як причину виникнення загального недорозвитку мовлення. Для дітей із заїканням характерний знижений рівень розвитку основних властивостей уваги. Відзначається недостатня стійкість, труднощі включення, розподілу та переключення уваги, швидка виснажуваність, що у свою чергу призводить до зниження темпу діяльності у процесі роботи.

Увага є однією з неодмінних умов успішного навчання дитини у школі, оскільки саме школа пред'являє підвищені вимоги до довільної уваги у плані вміння діяти без відволікань, дотримуватися інструкцій і контролювати результат.

Характерно, що порушення уваги переважно негативно впливають на довільну діяльність. Зосередження, концентрація, стійкість на мимовільному рівні проходить краще. Діти із заїканням, які починають навчатися у школі, найчастіше страждають від розпорошеності чи нерозвиненості власної уваги.

Таким чином, вивчення стану уваги у дошкільників, із заїканням, є актуальною проблемою, тому що чітке уявлення про рівень розвитку даного психічного процесу і ступеня його впливу на формування інших психічних процесів дозволяє намітити більш точні шляхи роботи з корекції уваги, у структурі корекції самого заїкання.

Незважаючи, що накопичено багатий досвід у плані теорії та практики подолання заїкання, питання корекції уваги у дітей дошкільного віку із заїканням потребує подальшого аналізу та висвітлення.

Мета дослідження: виявити специфіку розвитку слухової і зорової уваги, розробити та апробувати серію ігор та ігрових прийомів для корекції і розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Об'єкт дослідження: процеси уваги у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: особливості розвитку слухової і зорової уваги в дітей дошкільного віку із заїканням.

Гіпотеза дослідження: у дітей дошкільного віку із заїканням мають місце особливості розвитку уваги. Для корекції та розвитку уваги у дітей дошкільного віку із заїканням необхідне проведення організованої корекційно-розвиткової роботи, що включає використання спеціально дібраних ігор та завдань ігрового характеру.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз літературних джерел з проблематики стану та розвитку уваги в дітей дошкільного віку із нормотиповим розвитком мовлення та із заїканням.

2. Дібрати методики для дослідження особливостей розвитку уваги в дітей дошкільного віку із заїканням.

3. Провести дослідження процесів уваги в дітей дошкільного віку із заїканням (констатувальний експеримент).

4. Розробити та апробувати серію ігор для корекції і розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку із заїканням (формувальний експеримент).

5. Обґрунтувати і сформулювати висновки проведеної роботи.

Методи дослідження:

- теоретичні методи: аналіз навчально-методичної літератури з проблематики дослідження;
- емпіричні методи: збір та аналіз анамнестичних даних, спостереження, експеримент;
- методи обробки отриманих даних: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження;
- наукового узагальнення результатів.

Елементи наукової новизни полягають в уточненні окремих аспектів механізмів порушення уваги у дошкільників.

Практичне значення отриманих результатів обумовлене можливістю використання практичного матеріалу для обстеження та корекції процесів уваги у дошкільників із заїканням логопедами, вихователями спеціальних груп закладів дошкільної освіти та батьками дітей із заїканням.

База дослідження: комунальний заклад «ДНЗ №57 «Дружна сімейка»», комунальний заклад «ДНЗ №23 «Берізка»» Вінницької міської ради, м. Вінниця.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел.

Висновки

Вивчення стану уваги у дошкільників, із заїканням, є актуальною проблемою, тому що чітке уявлення про рівень розвитку даного психічного процесу і ступеня його впливу на формування інших психічних процесів дозволяє намітити більш точні шляхи роботи з корекції уваги, у структурі корекції самого заїкання. Незважаючи, що накопичено багатий досвід у плані теорії та практики подолання заїкання, питання корекції уваги у дітей дошкільного віку із заїканням потребує подальшого аналізу та висвітлення.

Увага – це психічний стан, що характеризує інтенсивність пізнавальної діяльності і що виражається в її зосередженості на порівняно вузькій ділянці (дії, предметі, явищі). У зону уваги потрапляють лише об'єкти, які мають на даний момент у людини стійку чи ситуативну значимість, що визначається відповідністю властивостей об'єкта актуальним потребам людини, і навіть становищем даного об'єкта у структурі діяльності. Основними функціями уваги є: активізація необхідних та гальмування непотрібних, на даний момент, психічних та фізіологічних процесів; цілеспрямований організований відбір інформації, що надходить (основна селективна функція уваги); утримання, збереження образів певного предметного змісту доти, доки не буде досягнуто мети; забезпечення тривалої зосередженості, активності на тому самому об'єкті; регулювання та контроль протікання діяльності.

Якщо увага нестійка, то якість роботи різко знижується. На стійкість уваги впливають такі фактори: ускладнення об'єкта (складні об'єкти викликають складну активну розумову діяльність, з чим пов'язана тривалість зосередження); активність особистості; емоційний стан (під впливом сильних подразників може виникнути відволікання уваги на сторонні об'єкти); ставлення до діяльності; темп діяльності (для стійкості уваги важливо забезпечити оптимальний темп роботи: при надто низькому або надто високому темпі нервові процеси

ірадіюють (захоплюють непотрібні ділянки кори головного мозку), ускладнюється зосередження та перемикання уваги.

Заїкання – це поліморфний хворобливий стан, при якому судомне порушення мовлення є лише одним із симптомів. Тому людина, яка страждає на заїкання у більшості випадків потребує комплексного лікувального впливу. Відзначають, що виникнення заїкання у дітей збігається з періодом активного розвитку фразового мовлення. Цей період характеризується недостатньою стійкістю та значною вразливістю центрів нервової системи, відповідальних за формування мовлення. Дослідники виділяють дві основні клінічні форми заїкання, які зумовлені різними патогенетичними механізмами: 1) невротичну; 2) неврозоподібну.

Основними завданнями констатувальної та формувальної частини дослідження стали: теоретичне обґрунтування та розробка методики дослідження рівня сформованості слухової та зорової уваги у дітей дошкільного віку із заїканням; виявлення якісної своєрідності властивостей слухової та зорової уваги у дітей дошкільного віку із заїканням; проведення порівняльного аналізу рівня сформованості властивостей слухової та зорової уваги у дошкільників із заїканням та у дошкільників з нормотиповим розвитком мовлення; підбір серії ігор та ігрових прийомів для корекції та розвитку зорової і слухової уваги у дошкільників із заїканням; формулювання висновків за результатами проведеної роботи.

Для того щоб реалізувати перераховані завдання були використані такі методи дослідження:

Бібліографічні методи: огляд літературних джерел.

Організаційні: порівняльний та комплексний.

Емпіричні: спостереження, констатувальний і формувальний експеримент.

Методи кількісної і якісної обробки даних.

Методика проведення констатувальної частини дослідження включала п'ять етапів: дослідження перемикання та стійкості зорової уваги; обсягу зорової уваги; концентрації та обсягу зорової уваги; стійкості та обсягу слухової уваги; концентрації та стійкості слухової уваги.

У дослідженні брали участь діти дошкільного віку. Діти були поділені на дві групи: до експериментальної групи увійшли дошкільники із заїканням органічного та функціонального походження; до контрольної групи увійшли діти, з нормотиповим розвитком мовлення. Вік дітей 5,5-6,5 років. Всього в експериментальній групі було обстежено 20 дітей, з яких 13 хлопчиків та 7 дівчаток. До контрольної групи увійшло 20 дітей такого ж віку з нормотиповим розвитком мовлення 10 хлопчиків і 10 дівчаток.

Якщо порівняємо середній бал отриманий обома групами дітей, то ми переконаємося, що рівень сформованості концентрації і стійкості уваги знаходиться на більш низькому рівні у дітей із заїканням. Середній бал, отриманий дітьми експериментальної групи дорівнює 3,2 у контрольній групі середній бал дорівнює 4,1. Зазначимо, що серед дошкільників з нормотиповим розвитком мовлення не виявлено низький рівень сформованості концентрації та стійкості слухової уваги, тоді як у групі дітей із заїканням такий результат у 4 дітей. Велика різниця між кількістю дітей, які отримали максимальну оцінку (5 балів) за виконання завдання в експериментальній групі 1 дитина, у контрольній групі 7 дітей.

В цілому відзначимо такі особливості зорової уваги дітей із заїканням: низький обсяг і низька стійкість зорової уваги, низька мотивація та емоційна млявість, скутість під час виконання завдання. Те саме можна сказати і про їх слухову увагу. Саме за виконання завдань, спрямованих на дослідження перемикання, стійкості та об'єму уваги діти отримали найменші бали. Ці завдання виявилися для дітей найскладнішими.

У групі дошкільників з нормотиповим розвитком мовлення найбільш сформованою є слухова увага, а саме її концентрація та стійкість. Найбільш складними для дітей контрольної групи виявилися завдання на виявлення рівня сформованості перемикання, стійкості та обсягу зорової уваги.

Зазначимо напрямки корекції та розвитку уваги, включені до логопедичної роботи з подолання заїкання, це: концентрації та стійкості зорової уваги; обсягу зорової уваги; перемикання та розподілу зорової уваги; стійкості та концентрації слухової уваги.

Для того щоб привернути увагу колективу закладу дошкільної освіти до досліджуваної проблеми була проведена бесіда з вихователями, логопедом, фахівцями, які безпосередньо працюють з дітьми.

У результаті фахівцям було показано значимість аналізованої проблеми. Було відзначено, що рівень сформованості слухової та зорової уваги у дітей із заїканням, нижчий, ніж у дітей з нормотиповим розвитком мовлення.

Вихователям та логопеду було надано перелік ігор та ігрових вправ, спрямованих на формування властивостей слухової і зорової уваги. Було запропоновано включати ігрові завдання на розвиток уваги як у хід занять, так і у вільний час, при виконанні режимних моментів.

Ігри розроблені з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, передбачене поступове підвищення рівня складності. Рекомендується починати заняття з гри для створення позитивного емоційного фону, формування почуття впевненості в собі та своїх силах, оскільки в ході дослідження було помічено, що діти із заїканням не завжди йдуть на контакт як з дорослими, так і з однолітками.

Список використаних джерел:

1. Алмаші С.І., Матіко М.І. Психологічні особливості розвитку уваги дітей молодшого шкільного віку. Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі: зб. тез доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Мукачєво, 17-18 травня 2017 р. – Мукачєво, 2017. С.196-198.
2. Березан О.І. Неврологічні основи логопедії: Навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010100 – «Корекційна освіта». – Полтава: Друкарня ПП Ткалич А.М. – 2008. – 92 с.
3. Бєх І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН. – 1998. – 204 с.
4. Вишнівська І.О., Євдокимова Н.О. Розвиток та корекція уваги учнів молодшого шкільного віку. Парадигма пізнання: Гуманітарні питання. – 2015. – № 3(6).
5. Гетьман Т.О. Врахування індивідуальних особливостей уваги молодших школярів у навчальному процесі. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – Вип. 8. – С. 204-212.
6. Головаха Е.И., Панина Н.В. Психология человеческого взаимопонимания. – К.: Інститут соціології НАН України, 2002. – 223 с.
7. Довідник вчителя-логопеда / [авт.-упор. С.М. Лупінович] – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 112 с.
8. Жаболенко А.А., Бородулькіна Т.О. Особливості та взаємозв'язок сили нервової системи та уваги у молодших школярів експериментального навчального закладу. Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 9-10 квітня 2018 р. Запоріжжя, 2018. – С.249-253.
9. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: в 2-х т. – М.: Просвещение, 1986. – Т. 1. – 427 с.

10. Івахненко В. М. Корекція вад мовлення засобами театральної педагогіки // Логопед. – 2012. – № 7. – С. 2-5.
11. Игры в логопедической работе с детьми: Пособие для логопедов и воспитателей детских садов: / Под ред. В.И. Селиверстова. – К.: Радянська школа, 1985. – 185 с.
12. Ілляшенко Т.Д., Стадненко Н.І. Аномальна дитина в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: ІСДО, 1995. – 120 с.
13. Казачанська І.М. Подорож до лісової школи: корекційно-розвивальні арттерапевтичні заняття / І.М. Казачанська // Логопед – 2012. – № 7. – С. 23-27.
14. Калинина Т.В., Матвеева М.А. К проблеме развития внимания младших школьников. Альманах современной науки и образования: научн. журн. 2015. – № 3 (93). – С. 42-45.
15. Каменєва-Замараєва Т.В., Рудяк Л.В., Тимошенко Л.М. Розмовник. Логопедичні завдання для роботи вихователя. – Х.: Вид.група «Основа», 2013. – 256 с.
16. Канарська М.В. Психотерапія в логопедичній практиці / М.В. Канарська // Логопед. – 2013. – № 5. – С. 19-21.
17. Конопляста С.Ю., Ринопалія від А до Я: Монографія. – К.: Книга-плюс. – 2016. – 312 с.
18. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія. Навчальний посібник / за ред. М.К. Шеремет. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
19. Коняєва Л.Д., Романько Н.А. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей молодшого шкільного віку. Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Вид-во Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України 2011. Вип.14. С. 370-381.
20. Киричук О.В. Проблема спілкування як об'єкт педагогічних досліджень // Радянська школа. – 1973. – № 6. – С. 5-14.

21. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – Київ: Київська книжкова фабрика, 1995. – 304 с.
22. Кудярска Т.Р. Виховання та навчання дітей з мовними порушеннями в умовах модернізації освіти / Т.Р. Кудярска // Логопед. – 2011. – № 8. – С. 17-18.
23. Кудярска Т.Р. Врахування структури порушення під час організації корекційної роботи // Логопед. – 2012. – № 2. – С. 2-4.
24. Лангмейер І., Матейчик З. Психическая депривация в детском возрасте. – Прага, 1984. – 289 с.
25. Левина Р.Е. Общая характеристика недоразвития речи у детей и его влияние на овладение письмом. – М.: Просвещение, 1981. – 232 с.
26. Лінгводидактика в сучасних закладах освіти. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2001. – 269 с.
27. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики. – Донецк: Лебідь, 2002. – 327 с.
28. Логопедія: підручник / За ред. М.К. Шеремет. – Вид. 3-тє, перер. та доповнене. – К.: Видавничий дім «Слово», 2015. – 776 с.
29. Логопедия: Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Под редакцией Л.С. Волковой. – М.: Просвещение, 1989. – 528 с.
30. Лопатинська В. Морально-гуманістичний зміст спілкування // Шлях освіти. – 2003. – №1. – С.27-30.
31. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. – К.: НДІ педагогіки України, 1991. – 198 с.
32. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: [Науково-методичний посібник] / Н.В. Манько. – К.: КНТ, 2008 – 256 с.
33. Марченко. І.С., Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). [Навч.

посібн. для студентів вищих навч. закладів.]. – К.: Видавничій Дім «Слово», 2010. – 288 с.

34. Методика викладання української мови: Навчальний посібник / С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко, О.І. Мельничайко та ін. – К.: Вища школа, 1992. – 398 с.

35. Овчиннікова Т.С. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі. Методичний посібник для логопедів, учителів, вихователів і музикальних керівників загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів / Т.С. Овчиннікова, Л.О. Федорович / За наук. ред. Л.О. Федорович. – Кременчук: Християнська Зоря, 2009. – 88 с.

36. Олійник Г.А. Виправлення недоліків звуковимови й мовлення в учнів: [Метод. Посібник] / Г.А. Олійник, за ред. О. Давидова. – К.: Основа. –1997. – 306 с.

37. Пінчук Ю.В. Мовленнєві вправи для виховання у дітей правильної вимови звуків Р, Р', Л, Л' / Ю.В. Пінчук, Л.Л. Циба. – К.: КНТ, 2007. – 215 с.

38. Плиска О.І. Фізіологія вищої нервової діяльності та сенсорних систем: Посібник. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 285 с.

39. Психотерапія в логопедичній практиці: Методичні рекомендації / Укладач Н.М. Ушанська. – К.: РУМК, 1992. – 24 с.

40. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – К.: Освіта. 1992. – 176 с.

41. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах: Посібник для вчителя. – К.: Магістр-8, 1997. – 256 с.

42. Савченко М.А., Методика виправлення вад вимови фонем у дітей: Навчальний посібник. – Тернопіль: Мандрівець. – 2011. – 160 с.

43. Савчин М. Педагогічна психологія. – Дрогобич: Відродження, 1998. – 142 с.

44. Сак Т.В. Особлива дитина: Від народження до 6 років: Поради батькам. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 144 с.
45. Селиверстов В.И. Заикание у детей: Психокоррекционные и дидактические основы логопедического воздействия. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 208 с.
46. Словарь практического психолога / Составитель С.Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
47. Соботович Е.Ф., Гопиченко Е.М. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов. – М.: Просвещение, 1979. – 405 с.
48. Соботович Е.Ф. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – К.: ПП «Компанія «Актуальна освіта», 1998. – 127 с.
49. Соботович Е.Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции. – К.: ІСДО, 1995. – 204 с.
50. Социальная психология личности в вопросах и ответах / Под редакцией В.А. Лабунской. – Кишинев: Гардарика, 1999. – 397 с.
51. Спеціальна педагогіка: [понятійно-термінологічний словник] / За ред. акад. В.І. Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 436 с.
52. Таранов П.С. Приемы влияния на людей. – Симферополь: Таврия, 1995. – 496 с.
53. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 2004. – 348 с.
54. Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2020. – С.234-329.
55. Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 3. – К.: Актуальна освіта, 2006. – 148 с.

56. Тишина Л.А. Влияние словарной работы на развитие связной речи дошкольников с общим недоразвитием речи / Л.А. Тишина, Г.Р. Кузахметова // Логопедия. – 2007. – №2. – С.59-63.

57. Трофименко Л.І. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II–III ступенів // Дефектологія. 2007. – №3. – С.34-40.

58. Ручко С.М. Организация взаимодействия учителя-логопеда и воспитателей в коррекционной работе: на материале лекс. темы "Домашние животные" / С.М. Ручко // Логопед. – 2011. – № 5. – С. 10-16.

59. Сидорина Е.В., Катушенко О.А., Фалина С.А. Особенности развития внимания в младшем школьном возрасте. Проблемы современного педагогического образования. 2018. № 60-4. С.460-463.

60. Федорович Л.О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення / Л.О. Федорович, Я.О. Пищалка. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС»ЛТД. – 2009. – 288 с.

61. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.В. Основы логопеди. – М.: Просвещение, 1989. – 317 с.

62. Чевелева Н.А. Исправление заикания у школьников в процессе обучения. – М.: Просвещение, 1978. – 241 с.

63. Хілько Г. О. Логоритміка для дітей-логопатів дошкільного віку / Г.О. Хілько, І.М. Зятіна // Логопед. – 2013. – N 8. – С. 40-45.

64. Хрестоматія з логопедії / За ред. Шеремет М.К., Мартиненко І.В. – К.: КНТ, 2006. – 361 с.

65. Шеремет М.К. Корекція просодичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією: навч.-метод. посіб. / М.К. Шеремет, О.В. Боряк. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2013. – 192 с.

66. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. – К.: Голос. – 2009. – 244 с.

67. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей-дошкільників, що мають вади мовлення. – Харків: Торнадо. – 1999. – 80 с.